

ДО
НАУЧНОТО ЖУРИ,
Утвърдено със Заповед № 67/15.01.2024 г. на Зам-ректора по
НИД на УНСС
на Ректора на УНСС
за присъждане на научната и образователна степен „доктор“
професионално направление:
3.6. Право – Трудово право и обществено осигуряване

РЕЦЕНЗИЯ

от **д-р ТАНЯ НИКОЛОВА ЙОСИФОВА**

професор по Гражданско и семейно право в катедра
„Частноправни науки“ на ЮФ на УНСС
член на научното жури за публична защита на
дисертационния труд на **Наталия Кирилова Кирова**

**на тема „Специфики в уредбата на работното време в
българското законодателство“**

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
по научната специалност „Трудово право и обществено
осигуряване“

УВАЖАЕМИ ЧЛЕНОВЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ,

I.Бележки за дисертанта

Наталия Кирилова Кирова е родена на 9.01.1971 г. През 1996 г. завършва специалност „Право“ в Югозападен университет „Неофит Рилски“, гр. Благоевград. От 2016 г. до настоящия момент е главен експерт-юрист в общата администрация на Комисията за енергийно и водно регулиране. Била е последователно младши инспектор и главен инспектор по труда, а в последствие – главен юрисконсулт на Главна Инспекция по труда. В Главна инспекция по труда Наталия Кирова е била служител – фокусна точка по проблемите на детския труд във формалната икономика и представител от страна на Инспекцията в работна група Enforcement в Комитета на старшите инспектори по труда (SLIC). През 2011-2012 г. работи като държавен инспектор в Инспектората на Министерския съвет на Република България. От 2012 г. до

2016 г. е експерт в отдел „Социални права“ към Омбудсмана на Република България. Владее руски, английски и френски езици. Научен ръководител на докторанта е доц. Райна Московска-Койчева. Докторантката е положила успешно изпитите, предвидени в индивидуалния ѝ учебен план.

Представеният дисертационен труд е в обем от 246 страници. Състои се от увод, пет глави и заключение. Всяка от главите е разделена на параграфи, номерирани с римски цифри и подзаглавия, обозначени с арабски цифри в които са обособени точки. Библиографската справка съдържа литературни източници, от които на български език и чуждестранни съчинения (руски, английски и др.) Направени са 276 бележки под линия. Приложен е списък на научните публикации и библиография. Дисертантката има четири публикации по темата на дисертационния труд - две статии в авторитетни научни списания и два доклада в научни конференции – във Втората национална научна конференция „Правото и бизнесът в съвременното общество“ 2019 г., проведена от Икономически университет – Варна, и в научна конференция в памет на проф. д-р Атанас Василев „Проблеми на трудовото и осигурителното право“, 2020 г., проведена от Университета за национално и световно стопанство.

II. Оценка на научните и практическите резултати и приноси на представения дисертационен труд

Трудът е актуално цялостно изследване в българското право, посветено на спецификите на уредбата на работното време в република България. Целите на изследването, обусловени от неговия предмет, които дисертантката си е поставила, са постигнати в значителна степен. Дисертационният труд има характера на завършен труд. Авторът е анализирал институтите, предмет на дисертационния труд, на високо теоретично ниво. В изложението се излагат и собствени възгледи, ясно личи практическия опит на автора. Достоинствата на труда са и в неговото практическо значение, тъй като на разглеждане са поставени актуални практически въпроси.

Структурата на дисертационния труд включва **увод, пет глави и заключение.**

В глава първа „Историческо развитие и източници на уредбата на работното време“ е проследено в исторически план развитието на правното регулиране на работното време в

отделни държави, както и развитието на българското право в тази област. В **Глава втора - „Понятие за работно време“** е изследвано работното време като институт на трудовото право. В **глава трета, озаглавена „Видове работно време“** е направена класификация на работното време по различни критерии въз основа на действащата уредба. Анализирани са двата подвида на пълното работното време – пълно и намалено. **Глава четвърта „Разпределение и отчитане на работното време“** е посветена на особеностите на разпределението на работното време. Предложена е класификацията на видовете работен ден по няколко критерия – според начина определяне на границите, според прекъснатостта му и според продължителността му. **Глава пета - „Особености на работното време при временна, надомна и дистанционна работа. Особенности на работното време на работещите в транспорта“** е обоснована тезата, че работното време на работника или служителя, работещ от разстояние не съвпада с времето, през което работи предприятието.

III. Научни приноси на дисертационния труд

По-конкретно могат да се посочат следните основни научни резултати и приноси на дисертационния труд:

1. Актуалност и научна новост. Дисертационният труд е посветен на **работното време** – тема, която е изключително актуална и която освен чисто научно, има и огромно практическо значение. Съществуващият монографичен труд на проф. Кр. Средкова, посветен на работното време, е от преди повече от 30 години, а оттогава нормативната уредба е претърпяла сериозни и принципни промени, което обосновава нуждата от подобно изследване и научната новост на представения дисертационен труд.

2. Познаване на трудовоправната материя. При разработването на темата на дисертационния труд, докторантката демонстрира задълбочени познания в областта не само на трудовото право, но и на правото въобще. Даже нещо повече – докторантката демонстрира познаване на философията на трудовото право, което проличава във формулирането и аргументирането на авторовите тези.

3. Задълбочен анализ на изследваната нормативна уредба. Безспорно един от основните приноси на дисертационния труд е задълбочения и детайлен анализ на

изследваната нормативна уредба, при която ясно личи умението на докторант Наталия Кирова да анализира правните норми, да ги подлага на тълкуване (систематично, граматическо, логическо, лексикално, включително прибъгвайки до обяснението на някои думи в тълковния речник, например глагола „съгласувам“ на с. 142). Прави впечатление, че докторантката търси идейното съдържание на правните норми и вижда тяхното социално отражение – поглед, който е изключително ценен в областта на хуманитарните науки. Той показва определена степен на научна зрялост на докторант Наталия Кирова. Ще дам само няколко конкретни примера на добре направен научен анализ, който може да се определи като принос в правната наука:

а) анализът на видовете работно време по нашето законодателство, при който докторантката обръща внимание на разликата между „нормално“ и „пълно“ работно време и стига до извод за необходимостта от изправително тълкуване на текста на чл. 138, ал. 4 КТ. Според действащата редакция на текста трудовият договор „се смята за сключен за работа при **нормална** продължителност на работното време“, а според докторантката тук трябва да се разбира **пълна** продължителност на работното време, независимо дали е тя е нормална или намалена (с. 72-73).

б) принос на автора е и обстоятаният анализ на практическите въпроси, които възникват при сумираното изчисляване на работното време, особено във връзка с извънредния труд (цели 19 страници - с. 194-213). Напълно подкрепям извода, до който стига докторантката, че прекалено дългият период на сумирано изчисляване може съществено да увреди трудовите права на работника или служителя.

в) при аргументиране на своите авторски тези докторантката използва не само анализа на съответните правни норми, европейските регламенти и директиви, мотивите към съответния законопроект, но и аргументи почерпени от съдебната практика, включително тази на Съда на Европейския съюз.

Прави впечатление умението на докторантката да аргументира своите изводи, както с правни аргументи, така и с конкретни примери от практиката и статистически данни,

което затвърждава връзката им с реалния живот. Така например изводът, че извънредният труд е един от главните рискови фактори за развитие на професионални заболявания (преди всичко инфаркти и инсулти) е базиран на данните от мащабно многогодишно изследване на СЗО и МОТ относно влиянието на продължителността на работния ден върху здравето на работещите (с. 170-171). Друг пример – изводът, че работата от разстояние създава опасност за претоварване на работника или служителя и за размиване на границите между личния и трудовия му живот се подкрепя от проучване на Европейската фондация за подобряване на условията на живот и труд (Eurofound), според което почти една трета от респондентите, работещи от дома си (27%), съобщават, че са работили през свободното си време, за да се справят с изискванията, свързани с работата им (с. 220-221).

4.Предложения de lege ferenda. Като принос трябва да се отбележи и впечатляващото количество предложения за усъвършенстване на законодателството (34 на брой), които са разумни, логични и много добре аргументирани. Тук ще посоча само някои от тях, тъй като изчерпателното им изброяване би отнело твърде много време:

а) предложението за прецизиране на легалната дефиниция за работно време в § 1, т. 11 от ДР на КТ (с.102 и сл.);

б) предложението в чл. 6б КТ да се създаде презумпция, по силата на която индивидуалният трудов договор да се смята сключен за работа при пълно работно време, ако изрично не е уговорено друго (с.114).

в) предложението да се въведе изискване работодателят да води записи за отработеното време от всеки работник или служител във всички случаи и да ги съхранява за определен период от време, съобразен със срока, в който работникът или служителът разполага с иск за защита на правата си по съдебен ред (с.213).

г) предложението работата в интервала от 20,00 ч до 06,00 ч. за нощен труд за всички ненавършили 18 години работници и служители, а не само за тези, ненавършили 16-годишна възраст (с.150-152).

д) да се хармонизира в максималната възможна степен терминологията на специалните нормативни актове, регулиращи работното време в отделни икономически

дейности, с тази на Кодекса на труда и актовете по неговото прилагане при отчитане на специфичните за организацията на работата и разпределението на работното време термини в съответната дейност.

е) в текста на чл. 138, ал. 4 от КТ да се отстрани неточността по отношение на вида на работното време, което се презумира, като думата „нормално“ се замени с „пълно“.

ж) текстът на чл. 138а, ал. 1 КТ да се измени, като използваната в него дума „съгласуване“ бъде заменена с „консултиране“.

з) да се премахне възможността да се увеличава размерът на допустимия извънреден труд по пътя на колективното трудово договаряне и др.

IV. Критични бележки и препоръки

Към дисертационния труд могат да бъдат направени някои критични бележки и препоръки, които не влияят върху изцяло положителната оценка.

1.Цитираната чуждестранна литература е само 6 заглавия на руски език и 2 заглавия на английски език. Вярно е, че докторантката е използвала предимно електронни източници, на които е базирала своя сравнителноправен анализ, но мисля, че той би могъл да се дообогати с използването на повече чуждестранна научна литература.

2.На с. 89-90 се твърди, че задължението за договаряне на необходимото съдържание на трудовия договор има не само частноправен, но и публичноправен характер и в този смисъл неуговарянето в трудовия договор на някои от елементите по чл. 66, ал. 1 КТ, макар да не влече недействителност на трудовия договор, е административно нарушение и работодателят носи административна отговорност. Струва ми се, че подобно виждане е малко пресилено, като се има предвид, че неугворените елементи се заместват със съответната диспозитивна правна норма и не настъпват никакви неблагоприятни последици за страните от неуговарянето им.

3.Не звучи достатъчно убедителен изводът, че надомната работа може да се извършва само при пълно работно време (с.223). Не виждам пречка да се уговори надомна работа на половин работен ден (4 часа), ако това отговаря на интересите на страните.

4.Има някои технически грешки и редакционни несъвършенства от типа на пропуснати думи, букви или препинателни знаци, които трябва да се отстранят преди евентуално публикуване на труда. (Така например в заключението, с. 234, абзац втори е пропусната думата „законодателство“, на с. 236 има пропусната буква и др.)

V. Заключение

Дисертационният труд показва, че дисертантката притежава задълбочени теоретични знания по трудово право и социално осигуряване и способност за самостоятелни научни изследвания. С оглед на постигнатите научни резултати дисертацията представлява интерес както за правната теория, така и за практиката.

В заключение изразявам положителната си оценка, че представеният за защита пред научно жури дисертационен труд на тема **„Специфики в уредбата на работното време в българското законодателство“** отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България и на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ за получаване на образователната и научна степен „доктор“, поради което предлагам да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност „Трудово право и обществено осигуряване“ на **Наталия Кирилова Кирова** – задочен докторант по Трудово право и обществено осигуряване, професионално направление 3.6. Право.

София, 23.02.2024 г.

.....

Изготвил становището:

д-р Таня Йосифова
професор по Гражданско и
семеино право

TO
THE SCIENTIFIC JURY,
Confirmed by to the Order №67/15.01.2024 of the Vice-Rector of
SRA of the UNWE
for the award of the educational and scientific degree Doctor in
professional field: 3.6 Law, doctoral program Labour law and
social security

R E V I E W

By **Dr. TANIA NIKOLOVA IOSSIFOVA**

Professor of Civil and Family Law in the Private Law Sciences
department of the Faculty of Law of the UNWE
member of the scientific jury for the public defence of the
dissertation of **Natalia Kirilova Kirova**

**on the topic "Specifics in the regulation of working hours in
the Bulgarian legislation"**

for the award of the educational and scientific degree Doctor in
the scientific specialty "Labour law and social security"

DEAR MEMBERS OF THE SCIENTIFIC JURY,

I. Notes for the Dissertation student

Natalia Kirilova Kirova was born on 09.01.1971. In 1996, she graduated with a degree in "Law" at the Southwest University "Neofit Rilski", Blagoevgrad. From 2016 to the present, she is the chief legal expert of the general administration of the Energy and Water Regulatory Commission. She successively passed the positions from junior inspector to chief labour inspector, and subsequently - chief legal adviser of the General Labour Inspectorate. In the General Labour Inspectorate, Natalia Kirova's position was with focal point on the problems of child labour in the formal economy and she was a representative of the Inspectorate in a working group Enforcement of the Senior Labour Inspectors Committee. In 2011-2012, she worked as a state inspector in the Inspectorate of the Council of Ministers of the Republic of Bulgaria. From 2012 to 2016, she was an expert in the Social Rights Department of the Ombudsman of the Republic of Bulgaria. She speaks Russian, English and French.

The scientific supervisor of the doctoral student is Assoc. Prof. Dr. Raina Moskova-Koicheva. The doctoral student has successfully passed the exams in all disciplines provided for in her individual study plan.

The dissertation submitted for review is a 246-page text. It consists of an introduction, five chapters and a conclusion. Each of the chapters is divided into paragraphs, numbered with Roman numerals and subheadings, indicated with Arabic numerals in which points are distinguished. The bibliographic reference contains literary sources, 100 of which in Bulgarian and eight foreign works (Russian, English, etc.). 276 footnotes are made in the text. A list of scientific publications and a bibliography are attached. The dissertation student has four publications on the topic of the dissertation - two articles in authoritative scientific journals and two reports in scientific conferences - in the Second National Scientific Conference "Law and Business in Modern Society" 2019, held by the University of Economics - Varna, and in scientific conference in memory of Prof. Dr. Atanas Vassilev "Problems of labour and insurance law", 2020, held by the University of National and World Economy.

II. Evaluation of the scientific and practical results and contributions of the presented dissertation

It is an up-to-date comprehensive study in Bulgarian law, dedicated to the specifics of working time regulations in the Republic of Bulgaria. The objectives of the research, determined by its subject, which the dissertation student set for herself, have been achieved to a significant extent. The dissertation has the character of a finished work. The author has analysed the institutes, the subject of the dissertation work, at a high theoretical level. The exhibition also presents its own views; the practical experience of the author is clearly visible. The merits of the work are also in its practical significance, since actual practical questions are put to consideration.

The structure of the dissertation includes **an introduction, five chapters and a conclusion.**

In the first chapter "Historical development and sources of the working time regulation" the development of the legal regulation of working time in individual countries, as well as the development of Bulgarian law in this area, is traced in historical terms. In **Chapter Two - "Concept of working time"** working

time as an institute of labour law is studied. **In chapter three, entitled "Types of working time"**, a classification of working time is made according to various criteria based on the current regulations. The two subtypes of full-time working hours – full-time and reduced-time – were analysed. The two subtypes of full-time working hours – full-time and reduced-time – were analysed.

Chapter four "Allocation and reporting of working time" is devoted to the peculiarities of the distribution of working time. The classification of the types of working day according to several criteria is proposed - according to the way of defining the boundaries, according to its interruption and according to its duration.

Chapter Five - "Peculiarities of working hours in temporary, home and tele work. Peculiarities of the working hours of the workers in transport" the thesis is substantiated that the working hours of the worker or the employee working remotely do not coincide with the time during which the enterprise works.

III. Scientific contributions of the dissertation

More specifically, the following main scientific results and contributions of the dissertation work can be indicated:

1. Actuality and scientific novelty. The dissertation is dedicated to **working time** - a topic that is extremely current and which, apart from being purely scientific, also has enormous practical significance. The existing monographic work of Prof. Kr. Sredkova, dedicated to working time, is from more than 30 years ago, and since then the regulatory framework has undergone serious and fundamental changes, which substantiates the need for such research and the scientific novelty of the presented dissertation work.

2. Knowledge of labour law matter. When developing the topic of the dissertation, the doctoral student demonstrated in-depth knowledge in the field not only of labour law, but also of law in general. Even more - the doctoral student demonstrates knowledge of the philosophy of labour law, which is evident in the formulation and argumentation of the author's theses.

3. In-depth analysis of the researched regulatory framework. Undoubtedly, one of the main contributions of the dissertation work is the in-depth and detailed analysis of the researched regulatory framework, which clearly shows the ability of doctoral student Natalia Kirova to analyse legal norms, to

subject them to interpretation (systematic, grammatical, logical, lexical, including resorting to the explanation of some words in the explanatory dictionary, for example the verb "agree" on p. 142). It is noteworthy that the doctoral student looks for the ideological content of legal norms and sees their social reflection - a view that is extremely valuable in the field of humanities. It shows a certain degree of scientific maturity of PhD student Natalia Kirova. I will give only a few specific examples of well-done scientific analysis that can be defined as a contribution to legal science:

a) the analysis of the types of working time according to our legislation, in which the doctoral student pays attention to the difference between "normal" and "full" working time and comes to a conclusion about the need for a corrective interpretation of the text of Art. 138, para. 4 CT. According to the current version of the text, the employment contract "is considered to be concluded for work with **normal** working hours", and according to the doctoral student, this should be understood as full working hours, regardless of whether they are normal or **reduced** (p.p. 72-73).

b) the author's contribution is also the thorough analysis of the practical issues that arise in the summary calculation of working time, especially in connection with overtime (all 19 pages - pp. 194-213). I fully support the conclusion reached by the doctoral student that the excessively long period of cumulative calculation can significantly damage the labour rights of the employee.

c) when arguing her author's theses, the doctoral student uses not only the analysis of the relevant legal norms, the European regulations and directives, the reasons for the relevant bill, but also arguments drawn from the judicial practice, including that of the Court of the European Union.

The ability of the doctoral student to argue her conclusions, both with legal arguments and with specific examples from practice and statistical data, is impressive, which strengthens their connection with real life. For example, the conclusion that overtime work is one of the main risk factors for the development of occupational diseases (primarily heart attacks and strokes) is based on the data of a large-scale multi-year study by the WHO and the ILO on the influence of the length of the working day on the health of workers (p.p. 170-171). Another example - the

conclusion that remote work creates a risk of overloading the worker or employee and blurring the boundaries between his personal and working life is supported by a study by the European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Eurofound), according to which almost one third of respondents working from home (27%) reported that they worked in their spare time to cope with the demands of their work (pp. 220-221).

4. Proposals de lege ferenda. As a contribution, the impressive amount of proposals for improving the legislation (34 in number), which are reasonable, logical and very well argued, should be noted. I will mention only a few of them here, as listing them exhaustively would take too much time:

a) the proposal to clarify the legal definition of working time in § 1, item 11 of the Additional Provisions of the Labour Code (p. 102 et seq.);

b) the proposal in Art. 66 of the Labour Code to create a presumption by virtue of which the individual employment contract is considered to be concluded for full-time work, if not expressly agreed otherwise (p. 114).

c) the proposal to introduce a requirement that the employer keep records of the time worked by each worker or employee in all cases and keep them for a certain period of time, consistent with the period in which the worker or employee has a claim to protect his rights under judicial order (p. 213).

d) the offer of work in the interval from 8:00 p.m. to 6:00 a.m. for night work for all workers and employees under the age of 18, and not only for those under the age of 16 (p.p, 150-152).

e) to harmonize to the maximum possible extent the terminology of the special normative acts regulating working time in separate economic activities with that of the Labour Code and the acts on its implementation, taking into account the terms specific to the organization of work and the distribution of working time in the relevant activity.

f) in the text of Art. 138, para. 4 of the Labour Code to remove the inaccuracy regarding the type of working time that is presumed by replacing the word "normal" with "full".

g) the text of Art. 138a, para. 1 of the Labour Code to be amended by replacing the word "consultation" with "consultation".

h) to remove the possibility of increasing the amount of permissible overtime through collective bargaining, etc.

IV. Critical notes and recommendations

Some critical notes and recommendations can be made to the dissertation work, which do not affect the entirely positive evaluation.

1. The cited foreign literature is only 6 titles in Russian and 2 titles in English. It is true that the PhD student used mostly electronic sources on which she based her comparative law analysis, but I think that it could be enriched by using more foreign scientific literature.

2. On pp. 89-90 it is claimed that the obligation to negotiate the necessary content of the employment contract has not only a private law, but also a public law nature and in this sense the non-negotiation in the employment contract of some of the elements under Art. 66, para. 1 of the Labour Code, although it does not invalidate the employment contract, is an administrative violation and the employer bears administrative responsibility. It seems to me that such a view is a bit far-fetched, given that the non-negotiated elements are replaced by the relevant dispositive legal rule and no adverse consequences for the parties arise from their non-negotiation.

3. The conclusion that home work can only be done on a full-time basis does not sound convincing enough (p. 223). I do not see an obstacle to agreeing to work from home on a half-time basis (4 hours), if it suits the interests of the parties.

4. There are some technical errors and editorial imperfections, such as missing words, letters or punctuation marks, which should be corrected before the work can be published. (For example, in the conclusion, p. 234, paragraph two, the word "legislation" is omitted, on p. 236 there is an omitted letter, etc.)

V. Conclusion

The dissertation shows that the dissertation student has in-depth theoretical knowledge of labour law and social security and the ability for independent scientific research. In view of the achieved scientific results, the dissertation is of interest both for legal theory and practice.

In conclusion, I express my positive assessment that the dissertation submitted for defence before a scientific jury on the topic "**Specifics in the regulation of working hours in**

Bulgarian legislation" meets the requirements of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria and the Implementing Regulations or obtaining the educational and scientific degree "Doctor", therefore I propose to award the educational and scientific degree "Doctor" in the scientific specialty "Labour law and Social Insurance" to Natalia Kirilova Kirova - part-time doctoral student in Labour Law and Social Insurance, professional field 3.6. Law

Sofia, 23.02.2024

Prepared the review:

Dr. Tania Iossifova
Professor in Civil
and Family Law